

**JANÁČKOVA AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ
V BRNĚ**

Divadelní fakulta

Ateliér výchovné dramatiky pro Neslyšící

Studijní obor: Výchovná dramatika pro Neslyšící

**Využití prvků dramatické výchovy
u žáků základní školy
v oblasti nácviku
využívání tlumočnických služeb**

Diplomová práce

Autor práce: Bc. et Bc. Jiří Procházka

Vedoucí práce: Mgr. et BcA. Radka Kulichová

Oponent práce: doc. PhDr. Veronika Broulíková

Brno 2013

Bibliografický záznam

PROCHÁZKA, Jiří. *Využití prvků dramatické výchovy u žáků základní školy v oblasti nácviku využívání tlumočnických služeb [Use of Drama education for pupils at Elementary school at training of usage translation services]*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, Divadelní fakulta, Ateliér výchovné dramatiky pro Neslyšící, 2013. 50 s. Vedoucí diplomové práce Mgr. et BcA. Radka Kulichová.

Anotace

Diplomová práce „**Využití prvků dramatické výchovy u žáků základní školy v oblasti nácviku využívání tlumočnických služeb**“ pojednává o možnostech využití metod a technik užívaných při výuce dramatické výchovy k výkladu různých témat v jiných předmětech. Snaží se dokázat účelnost využití těchto metod u žáků se sluchovým postižením a předkládá možný postup formou workshopu. Dokládá, díky anketovému šetření, účelnost využití dramaturgie při výkladu abstraktních témat.

Klíčová slova

Dramatická výchova, osoba se sluchovým postižením, znakový jazyk, znakovaná čeština, tlumočnický český znakový jazyk, workshop, anketní šetření.

Annotation

Diploma thesis „*Use of Drama education for pupils at Elementary school at training of usage translation services*” deals how to use the methods and techniques of drama education in the interpretation of other topics in other subjects. Trying to prove the effectiveness of the use of these methods for children with hearing disabilities and presents a possible approach in the form of a workshop. Evidenced by the realized questionnaire survey, effective using of dramatization in the interpretation of abstract topics.

Keywords

Drama, a person with hearing impairment, sign language, signed Czech, interpreter of Czech sign language, workshop, and questionnaire survey.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám souhlas k tomu, aby tato diplomová práce byla umístěna v knihovně JAMU a zpřístupněna ke studijním účelům.

V Brně, dne 20. května 2013

Bc. et Bc. Jiří Procházka

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval své vedoucí práce Mgr. et BcA. Radce Kulichové za cenné rady a připomínky. Tlumočníci českého znakového jazyka Mgr. Petře Dvořákové za pomoc v překladech z českého znakového jazyka do českého jazyka. Dále bych chtěl poděkovat své rodině za trpělivost a podporu při dokončování mého studia a psaní této práce.

OBSAH

ÚVOD.....	7
1. PROBLEMATIKA SLUCHOVÉHO POSTIŽENÍ.....	8
1.1 KLASIFIKACE SLUCHOVÝCH VAD A JEJICH VYMEZENÍ.....	8
1.2 SPECIFIKA KOMUNIKACE OSOBY SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM.....	13
2. DRAMATICKÁ VÝCHOVA.....	20
2.1 DRAMATICKÁ VÝCHOVA JAKO VYUČOVACÍ PŘEDMĚT NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE...	20
2.2 RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM A KONCEPT DRAMATICKÉ VÝCHOVY	23
3. TLUMOČENÍ: ČESKÝ ZNAKOVÝ JAZYK – ČESKÝ JAZYK...	27
3.1 TLUMOČNÍK VE VZDĚLÁVÁNÍ OSOBY SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM.....	28
3.2 TLUMOČNICKÁ PROFESE A POZICE TLUMOČNÍKA ČZJ V RÁMCI LEGISLATIVY ČESKÉ REPUBLIKY.....	30
3.3 „TLUMOČNÍK OČIMA NESLYŠÍCÍHO DÍTĚTE“	31
4. PRAKTICKÁ ČÁST.....	33
4.1 PŘÍPRAVA LEKCÍ DRAMATICKÉ VÝCHOVY SE ZAMĚŘENÍM NA NÁCVIK VYUŽITÍ TLUMOČNICKÉ SLUŽBY.....	33
4.2 SBĚR INFORMACÍ A SESTAVENÍ LEKCÍ.....	33
4.3 POPIS SKUPINY ŽÁKŮ.....	34
4.4 REALIZACE WORKSHOPU.....	34
4.5 EVALUACE PRAKTICKÉ ČÁSTI.....	36
4.6 VYHODNOCENÍ ANKETY.....	37
ZÁVĚR.....	43
POUŽITÉ INFORMAČNÍ ZDROJE.....	44
SEZNAM ILUSTRACÍ.....	47
SEZNAM TABULEK.....	48
SEZNAM PŘÍLOH.....	49
PŘÍLOHY.....	50

Úvod

Je ticho a stejně se něco děje. Stále se něco kolem nás děje a my neslyšíme, ale vnímáme TO. Vnímáme, jak informace běží, aniž by nás zasáhly a ovlivnily naši přítomnost. Je to tak těžké a přitom jednoduché. Neslyšíme! Jsme jiní? Horší? Lepší? Je to jedno?

Je to fakt a je nutné s tím něco dělat. Je nutné hledat možnosti a způsoby, jak informace „v letu“ chytit a přijmout. Přijmout a pochopit. Nejsem jediný, kdo toto řeší a nejsem ani poslední. Jen si troufám přidat do vysokých polic knihoven jednu útlou práci, která snad někdy obohatí člověka hledajícího informace. Tato práce není vědeckého založení, avšak by se bez poznatků vědy neobešla. Jde o práci pojednávající právě o tom jak my, neslyšící, máme možnost informace přijmout, skrze využití metod a technik dramatické výchovy. Snažím se nejen skrze vlastní zkušenost zprostředkovat fakta řešící problematiku výchovy a vzdělávání osob se sluchovým postižením. Jsme tím postiženi až do chvíle než se naleznou prostředky a možnosti překonávající bariéry ticha a začnou se využívat. Jedním z těchto prostředků je právě dramatická výchova.

1. Problematika sluchového postižení

1.1 Klasifikace sluchových vad a jejich vymezení

Sluchové vady lze popsat dle pohledu mnoha autorů. Vybral jsem ve své práci následující, tak aby zachycovaly aktuálnost situace a zároveň popsaly sluchovou vadu v celé její šíři.

Novák (2004) například dělí sluchové vady následovně:

- *oboustranná lehká nedoslýchavost* - ztráta sluchu v rozsahu 20-40 dB, ztráta slyšení 10-40%,
- *oboustranná středně těžká nedoslýchavost* - ztráta sluchu v rozsahu 41-55 dB, ztráta slyšení 40-65%,
- *oboustranná těžká nedoslýchavost* - ztráta sluchu v rozsahu 56-75 dB, ztráta slyšení 65-85%,
- *oboustranná úplná nebo praktická hluchota s těžkým porušením komunikačních schopností v mluvené řeči a sociální dezintegraci,*
- *oboustranná praktická hluchota,*
- *oboustranná úplná hluchota* - úplná hluchota znamená, že sluchově postižený s jakýmkoliv zesílením nevnímá zvuk, pouze případně vibrace (ztráta slyšení 100%, více než 90 dB).

Potměšil (2003) uvádí, že nedoslýchavost je vrozená nebo získaná částečná ztráta sluchu a bývá důvodem opožděného nebo omezeného vývoje řeči mluvené.

Sovák dělí nedoslýchavost (sec. cit. in Potměšil, 2003) tímto způsobem:

- *lehká nedoslýchavost* - je porucha, která neposkytuje zvláštní potíže osoby se sluchovým postižením a umožňuje mu využití sluchu pro běžnou komunikaci s jistými omezeními v případě komunikace, kde bude hlučné prostředí nebo při použití tiché (šeptané) mluvené řeči,

- *střední nedoslýchavost* - umožňuje poslech a rozumění mluvené řeči ve vzdálenosti 1 – 3 m od ucha mluvícího. Sovák uvažuje, že tato vzdálenost v běžné komunikaci není pro osoby se sluchovým postižením vyhovující akustickou podmínkou,
- *těžká nedoslýchavost* - takto je označena porucha, kdy jedinec s postižením slyší mluvenou řeč do vzdálenosti 1 m od ucha,
- *velmi těžká nedoslýchavost* - nedoslýchavý vnímá mluvenou řeč v malé blízkosti u ucha, a to ve značně deformované podobě. Tato úroveň komunikace podle Sováka nestačí pro běžnou potřebu, a takto vyvinutá řeč je chudá obsahem a porušená ve zvukové složce.

Jak uvádí Potměšil (2003), ve speciální pedagogice se nejvíce používají tyto 3 termíny:

- *Ohluchlost* - je ztráta sluchu, která vznikla v období dokončování vývoje mluvené řeči nebo zasáhla přímo do již vytvořené mluvené řeči jako komunikačního nástroje. Při tomto postižení se řeč neztratí, ale postupně ztrácí formální stránku a chybí běžné tempo rozšiřování slovní zásoby a její pojmenovávací složky. Cílem logopedické péče je co nejvíce udržet kvalitu formální stránky mluveného projevu a zároveň rozšiřovat slovní zásobu. Podporovat rozvoj odezírání a cvičit mluvní pohotovost.
- *Hluchota* - je obvykle charakterizována jako vrozená nebo v časném věku získaná ztráta sluchu. Výchovu k mluvené řeči, jako specifickou logopedickou aktivitu, lze pokládat za jednu z podmínek k výstavbě komunikačního systému. Zde, jak je patrné z jiných mnou uvedených kapitol, dochází k posunům v názorech. V některých případech se naprosto zásadně mění pojetí a obsah cílů výchovy a vzdělávání sluchově postižených. Velký zásah do pojetí hluchoty jako postižení, přineslo zavedení kochleárního implantátu¹ na jedné straně a přijetí tzv. bilingválního přístupu ve výchově a vzdělávání na straně druhé.

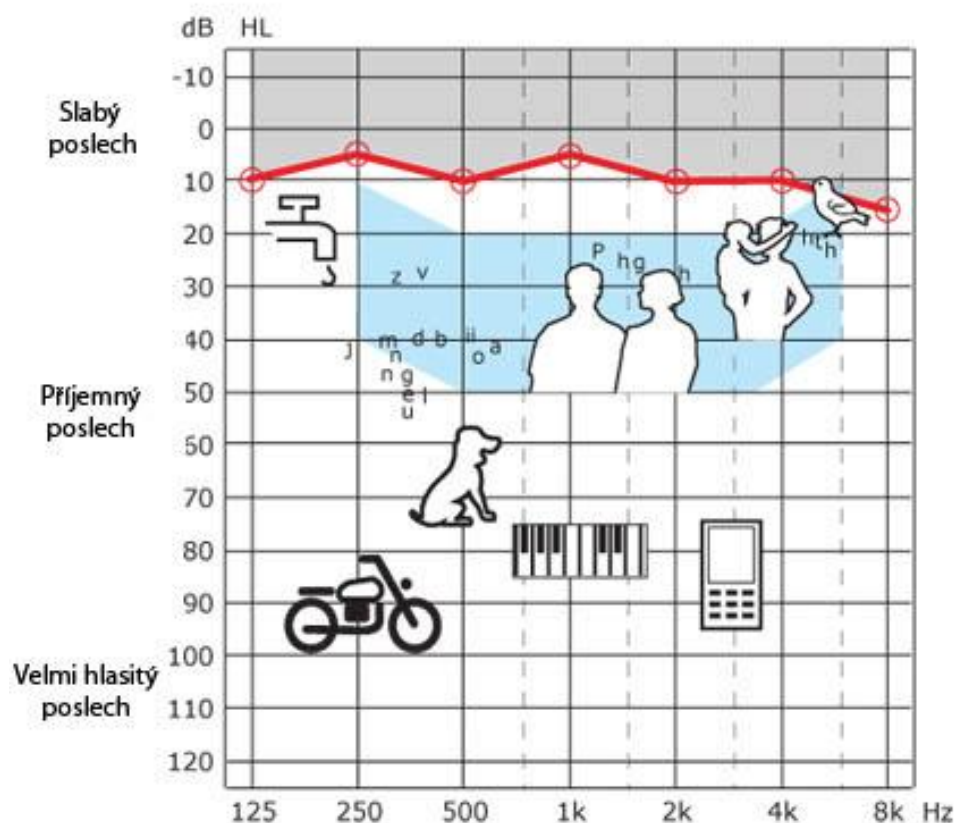
¹ Například ve skandinávských zemích je toto pojetí bilingvální výchovy velmi pokrokové. Otázka kochleárních implantátů je zde tak daleko, že osoby s kochleárním implantátem byly v zákoně zařazeny do skupiny osob se sluchovým postižením, a tudíž se ve vzdělávacím systému musí učit znakovému jazyku. Jde také o preventivní krok. V případě, že se implantace nepovede, nebo osoba

- *Zbytky sluchu* - je termín, který se používá pro osoby se sluchovým postižením s neúplnou ztrátou sluchu, ať už vrozenou, či získanou. Obvykle se spojují s absencí mluvené řeči nebo retardací ve vývoji mluvené řeči. Uvádí se, že zbytků sluchu je možno využít při výstavbě mluvené řeči.

Podle klasifikace sluchových vad (Horáková, 2006) rozlišujeme periferní a centrální nedoslýchavost a hluchotu. Periferní vady se dělí na převodní, percepční a smíšené.

Pro představu uvedu dva audiogramy ke srovnání a níže konkrétně ke sluchovým vadám.

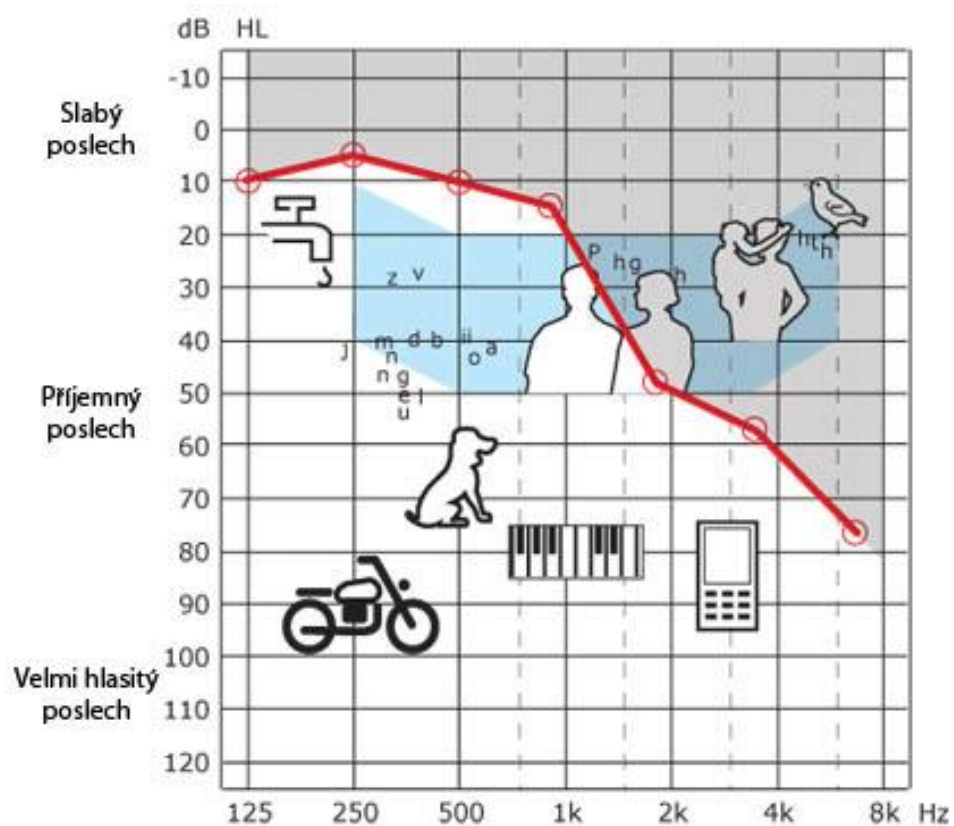
Obrázek č. 1: Audiogram člověka se zdravým sluchem².

musí implantát sejmout (například když jde plavat, atp.) je zcela komunikačně odkázána na znakový jazyk. Není reálné, aby se jej pak dotýčný učil dodatečně.

² <http://www.audionika.cz/stranka/o-sluchu-a-sluchovych-vadach>

Obrázek č. 2: Audiogram člověka se sluchovou ztrátou vlivem pokročilého věku³.

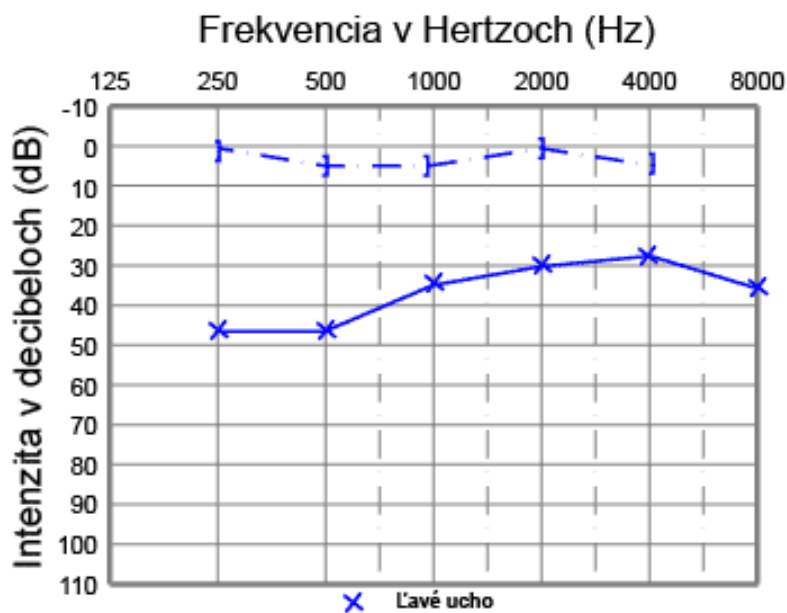

Periferní nedoslýchavost či hluchota

- *převodní* - sluchové buňky jsou v pořádku, ale nejsou vyprovokovány zvukem, jelikož se zastaví přerušáním vedení zvuku skrz zevní zvukovod a střední ucho;

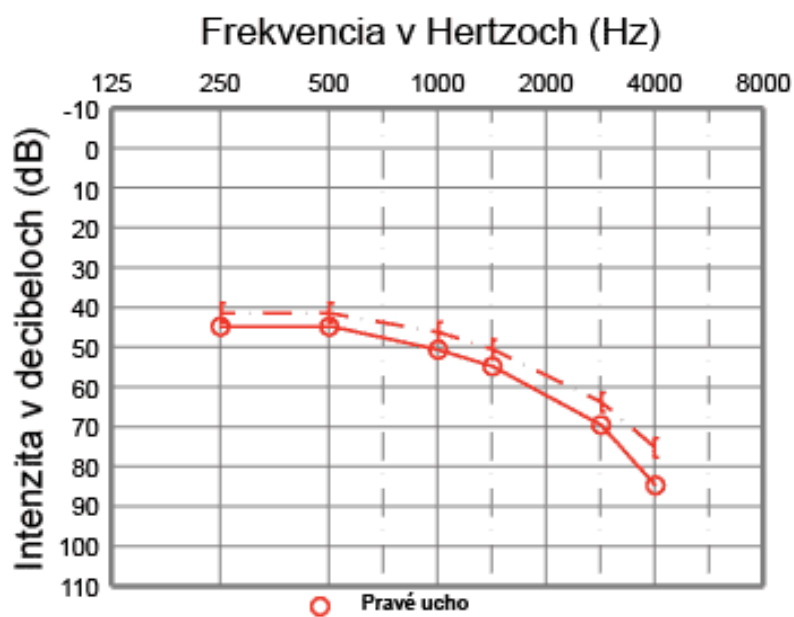
³ <http://www.audionika.cz/stranka/o-sluchu-a-sluchovych-vadach>

Obrázek č. 3: Audiogram – převodní nedoslýchavost⁴.

- *percepční* - je to porucha vnútorného ucha, sluchových buniek či sluchových nervů,

Obrázek č. 4: Audiogram – percepční nedoslýchavost⁵.

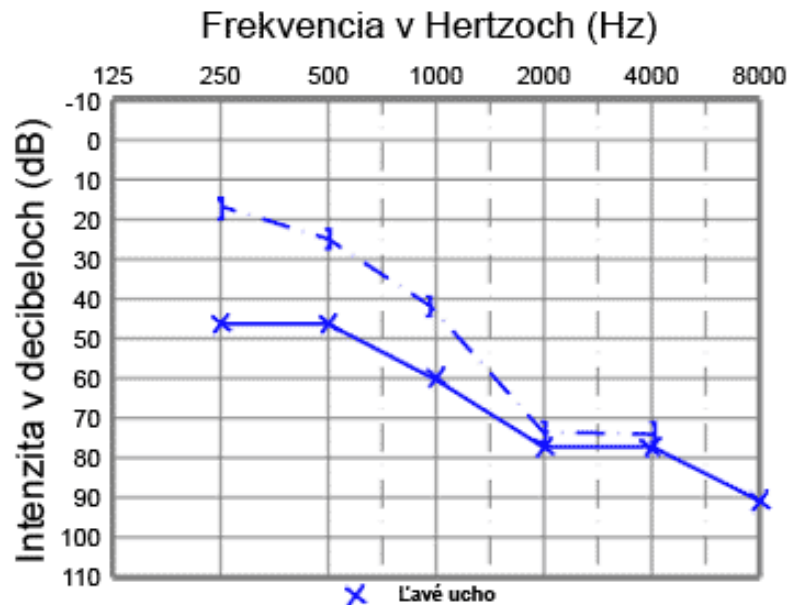

⁴ http://infosluch.sk/wp/?attachment_id=1923

⁵ http://infosluch.sk/wp/?attachment_id=1906

- *smíšená* - je kombinací převodního a percepčního typu, proto vzniká porucha sluchu.

Obrázek č. 5: Audiogram – smíšená nedoslýchavost⁶.

Centrální nedoslýchavost či *hluchotu* řadíme do komplikovaných poruch způsobených různými procesy v korových a podkorových systémech. Jedná se o abnormální zpracování zvukového signálu v mozku (Horáková, 2006)

1.2 Specifika komunikace osob se sluchovým postižením

V této kapitole se zaměřím na definování podstatných pojmů pro tuto práci. Zaměřím se na rozdíly a podobnosti, které mnohdy uvádějí v omyl veřejnost neznalou věci. Konkrétně popíši specifika komunikace osob se sluchovou vadou v porovnání se specifiky osob intaktních. Tedy porovnáám český znakový jazyk, znakovanou češtinu a český jazyk.

Základní specifika komunikace osob se sluchovým postižením výstižně vymezuje desatero od Věry Strnadové:

⁶ http://infosluch.sk/wp/?attachment_id=1905

1. *Před rozhovorem s člověkem se sluchovým postižením navážeme zrakový kontakt. Pokud se na nás nedívá, můžeme jej upozornit lehkým dotykem na rameno, paži nebo předloktí, že s ním chceme hovořit. Zrakový kontakt udržujeme po celou dobu rozhovoru.*
2. *Každého člověka se sluchovým postižením se zeptáme, zda chce mluvit, odezírat, psát, nebo používat znakový jazyk. Otázku můžeme i napsat. Zjištěnou komunikační preferenci napíšeme na desky Neslyšícího pacienta.*
3. *Odezírání bez pomoci sluchu není spolehlivá metoda vnímání mluvené řeči, dochází při ní často k omylům. Úspěšnost odezírání je velmi snížena při fyzické či psychické nepohodě. Odezírající osobě předem sdělíme téma hovoru. Mluvíme obráceni čelem k ní, naše tvář musí být osvětlena, nesmíme pohybovat hlavou nebo si zakrývat ústa. Dbáme na zřetelnou výslovnost a mluvíme volnějším tempem při zachování přirozeného rytmu řeči. Zdůrazňujeme klíčová slova. V případě potřeby opakujeme sdělení jinými slovy.*
4. *Při hovoru s nedoslýchavým člověkem nezvyšujeme hlas a nekřičíme. Zajistíme vhodné poslechové podmínky bez okolního hluku.*
5. *Doprovází-li člověka se sluchovým postižením tlumočnick či jiná osoba, vždy oslovujeme přímo člověka, se kterým jednáme, nikoliv jeho doprovod. O přítomnosti tlumočnicka si rozhoduje jenom sám Pacient se sluchovým postižením. Má na tlumočnicka právo.*
6. *Člověku se sluchovým postižením předem vysvětlíme, jakou spolupráci od něj budeme potřebovat.*
7. *Důležité dotazy raději opakujeme a neváháme ani použít písemnou formu. U neslyšících uživatelů znakového jazyka je bezpečnější počkat na tlumočnicka.*
8. *Občas požádáme, aby nám člověk se sluchovým postižením svými slovy sdělil, co nám rozuměl (nikdy se neptáme, zda nám rozuměl). Ptáme se zásadně vždy po každém důležitém sdělení.*

9. *Při neúspěšné komunikaci máme na paměti, že jde o důsledek sluchového postižení.* Proto k takovému člověku přistupujeme se stejným respektem a ohledem na důstojnost jako k člověku bez postižení. Neprojevujeme netrpělivost, neomezujeme komunikaci, ale snažíme se najít cesty, jak se vzájemně lépe porozumět.
10. *Pro získání potřebných znalostí nestačí tento text, protože komunikační preference každé osoby se sluchovým postižením mohou být jiné.* Proto je nutno projevit vstřícnost a ochotu přizpůsobit se dorozumívacím možnostem každého člověka se sluchovým postižením. (<http://www.zirafoviny.cz/modules/news/article.php?storyid=152>)

Více se níže zaměřím na specifika v jiné existenci jazyka znakového a jazyka českého.

Český znakový jazyk

Jak uvádí novelizovaný zákon⁷, český znakový jazyk je přirozený a plnohodnotný komunikační systém tvořený specifickými vizuálně-pohybovými prostředky, tj. tvary rukou, jejich postavením a pohyby, mimikou, pozicemi hlavy a horní části trupu. Český znakový jazyk má základní atributy jazyka, tj. znakovost, systémovost, dvojí členění, produktivnost, svébytnost historický rozměr, a je ustálen po stránce lexikální i gramatické.

Mnoho z nás si po dlouhou dobu myslelo, že jde o soustavu gest či pantomimu. Jak uvádí Slánská Bímová, Okrouhlíková (2008), již Stokoe⁸ ukázal rozdíl mezi gestem a znakem.

Znak je rozdělitelný na menší jednotky na rozdíl od gesta. V tomto případě tedy gesto neřadíme do jazykových jevů, ale do komunikace neverbální. Jak víme, neverbální komunikace je součástí projevu českého jazyka, tak také projevu českého

⁷ Zákon č. 384/2008 Sb., Zákon o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, kterým se mění zákon č. 155/1998 Sb., o znakové řeči a o změně dalších zákonů a další související zákony

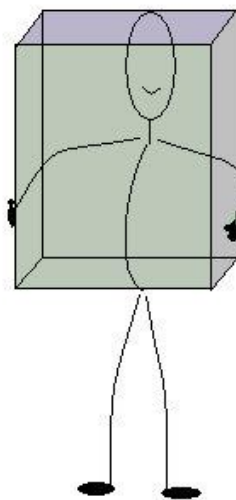
⁸ Počátky výzkumu znakových jazyků se spojují se jménem W. Stokoea a s jeho průkopnickou studií o americkém znakovém jazyce (1960). (<http://ruce.cz/clanky/15-proc-a-jak-zapisovat-znaky-ceskeho-znakoveho-jazyka>)

znakového jazyka, kdy prostřednictvím gest vyjadřujeme např. překvapení, strach, znechucení, hněv, štěstí, smutek atd. To, že se tyto dva jevy vzájemně mísí a zaměňují, je logické. Gesta a český znakový jazyk využívají stejný nosič a to nosič vizuálně-motorický, proto je tendence zaměňovat gestikulaci s českým znakovým jazykem.

„Rozdíl mezi pantomimou a znakovým jazykem spočívá jednoduše řečeno v tom, že v pantomimě je vše dovoleno, zatímco ve znakovém jazyce existují četná omezení. V případě pantomimy není nikterak omezen prostor pro produkci; naproti tomu znakový jazyk využívá pouze tzv. „znakovací prostor“ ohraničený temenem, linií boků a upaženými lokty.“ (Slánská Bímová, Okrouhlíková, 2008, s. 50).

Dle mého názoru ani ve znakovém jazyce není „nic omezeno“, jen má stanovena jasná pravidla, gramatická pravidla. Stejně jako český jazyk. Znakový jazyk, je jazyk. Vyvíjí se a lze s ním experimentovat. Já sám zažívám mnohé takové experimenty, kdy si úzká komunita pro jistou „pokrokovou“ věc založí znak. To samé se děje i v jazyce českém. Je to důkaz toho, že jde opravdu o jazyk. Setkávám se často, hlavně mezi mladými neslyšícími, kteří již znakový jazyk jako jazyk přijali, s novými znaky, které i já poté využívám. Myslím si, že je to tak správné. Podtrhává to tak identitu a sounáležitost minority neslyšících a je to zároveň oporou pro vědomí vlastního JÁ. Každý potřebuje komunikovat a navíc, když dlouhou dobu komunita neslyšících žila povětšinou v myšlenkách, že naše „znakování“ je jen alternativa komunikace, je nyní více než jasné, že po výzkumech znakového jazyka se věc změní a informace se v rámci naší minority rychle rozšíří. Mám na mysli informace o „našem“ jazyce. O jeho fungování a specifikách. O jeho přirozenosti. I to je jedním, řekl bych velmi specifickým rysem naší minority. Informace se šíří velmi rychle, a pokud jde o informace podtrhující naši sounáležitost ke skupině a připomínající nám, že jsme rovnoprávnými členy společnosti využívající jiný jazyk, tak jako Američan nebo Němec žijící v Česku, pak toto šíření podpoříme.

Obrázek č. 6: Znakovací prostor⁹.

Znakovaná čeština

Dle Zákona o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob¹⁰, je znakovaná čeština umělý jazykový systém, který usnadňuje dorozumívání mezi slyšícími a neslyšícími. Využívá gramatické prostředky českého jazyka, které jsou současně hlasitě nebo bezhlasně artikulovány.

V praxi to vypadá tak, že osoba zároveň ukazuje jednotlivé znaky českého znakového jazyka, ty doprovází jednotlivými slovy, která produkuje v českém mluveném jazyce a zachovává gramatiku českého jazyka. Jak je vidět, tak znakovaná čeština je pouze prostředek pro vizualizaci mluveného českého jazyka, tj. čeština převedená do znaků.

Znakovaná čeština je mnohdy zaměňována, osobami neznalými, za český znakový jazyk. Zde může vzniknout problém. Jde o jinou gramatiku jazyka, a tudíž se může stát, že pokud takto komunikujeme s osobou, která neovládá dobře gramatiku jazyka

⁹ Obrázek vyhotoven autorem práce v programu „malování“.

¹⁰ Zákon ze dne 11. června 1998, o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, změna: 384/2008 Sb.

českého, ale pouze jazyka znakového, pak nám vůbec nemusí rozumět. Pro objasnění, pokud se jako intaktní osoba potkáte s neslyšícím, jehož mateřský jazyk je jazyk znakový a začnete v komunikaci s ním využívat znakovanou češtinu, pak vám neporozumí. Nevyužíváte totiž jeho jazyk, využíváte jen znaky z jeho jazyka se zachováním gramatiky jazyka cizího (zde českého).

Sám mám s komunikací ve znakované češtině zkušenost nejen s tlumočníky, ale i se slyšícími komunikačními partnery a dokonce i partnery se sluchovým postižením. Většinou vyhovuje osobám nedoslýchavým. V komunikaci, kdy můj protějšek využívá znakovanou češtinu, nezískám nikdy jasné informace. Vždy, když komunikuji znakovým jazykem, mám o věci jasný obraz. Přesně vím, co se chce, co je cílem, jak věci a prostor vypadají. V případě využití znakované češtiny je to ještě horší, než kdybych informaci četl napsanou. Text se dá číst několikrát a hledat souvislosti je lehčí, než ve výpovědi přijímané znakovanou češtinou. Proto jsem rád, když můj komunikační partner využívá znakový jazyk.

Odlišnosti českého znakového jazyka a jazyka českého

Již na první pohled je odlišnost znakového jazyka od jazyka českého patrná: znakový jazyk je zcela jinak produkován a přijímán (produkován rukama, tedy manuálně a přijímán zrakem, tedy vizuálně), než jazyk český (produkován ústy, neboli orálně a přijímán sluchem). Nápadné jsou především dva rozdíly: simultánnost a existence znakového jazyka v trojrozměrném prostoru.

Simultánnost

„V mluvených jazycích se jednotky (hlásky, slova, věty) kladou v řadě jedna za druhou a jejich uspořádání je sekvenční, lineární. V jazycích postavených na zvuku to vlastně ani jinak nejde (jen si zkusme v jednom okamžiku zároveň vyslovit třeba dvě hlásky nebo dvě slova). Ve znakových jazycích je situace komplikovanější. Některé výrazy sice klademe (a vnímáme) stejně jako v mluvených jazycích „za sebou“ (třeba znaky ve výpovědi), výrazy jiné ale můžeme produkovat a vnímat současně, v jednom okamžiku, jakoby „nad sebou“ (Macurová, 2001, s. 71).

Existence v trojrozměrném prostoru

„Trojrozměrný prostor je základnou pro celou řadu gramatických struktur¹¹ znakových jazyků. V něm jsou rozvrženy subjekty¹² komunikace, ať už subjekty přímých účastníků komunikace, nebo subjektů, které jsou předměty sdělování (jejich pozice v prostoru je přitom do značné míry gramatikalizována¹³). Prostor je základnou textové soudržnosti (polem pro odkazování), v opoře o prostor se vyjadřuje řada gramatických kategorií (výrazně např. číslo a čas), v prostoru (a „přímo“) se vyjadřují časoprostorové vztahy (v češtině vyjadřované např. předložkovými vazbami), v prostoru se ohýbají slovesa, prostor (pohyb v prostoru) slouží pro vyjadřování věcně obsahových vztahů mezi výpověďmi (např. vztahu podmínky). Prostor je také polem pro postupy spojené s výstavbou textu (např. pro tzv. změnu rolí typickou pro vypravování)“ (Macurová, 2001, s. 3).

¹¹ V prostoru se vyjadřují gramatické vztahy, proto třeba nevidíme spojky, předložky a koncovky slov v písemném projevu neslyšících, vyjadřují je právě oním prostorem. Nejsou pro ně ve znakovém jazyce speciální znaky.

¹² Může jít o osoby, o nichž se zmiňujeme, o věci a jevy, o kterých v komunikaci mluvíme.

¹³ Jsou v prostoru umístěny tak, aby byly zachovány pravidla gramatiky. Například kdo komu co dává. Pohyb a směr znaku jde od osoby dávající k osobě přijímající, nesmí to být naopak.

2. Dramatická výchova

Dramatická výchova, by se s nadsázkou dalo říci, doplňuje roli hudební výchovy u osob se ztrátou sluchu. Doplnila tak osnovy mnoha škol pro žáky s touto vadou a dodnes je mezi žáky a studenty se sluchovým postižením řazena mezi ty oblíbenější předměty. Není divu, mnoho z nich její náplň vnímá jako „hraní si“. V následující kapitole se pokusím dokázat, že tomu není zdaleka tak, jak se to jeví na první pohled. Koncept dramatické výchovy má pevný řád a koncept. Je pevně zakotvena ve školských dokumentech a má pevně stanovené výstupy, metody učení a cíle.

Dramatická výchova je velmi důležitá také pro své schopnosti působit na osobnost jedince. Pomáhá rozvinout jeho potenciál, jeho schopnosti a dovednosti. Podporuje kooperaci jak skupin, tak celé třídy. Je vzácná tím, že dává prostor pro volné vyjádření dětí i dospělých.

2.1 Dramatická výchova jako vyučovací předmět na základní škole

Pojetí dramatické výchovy

Marušák a kol. (2008) pěkně uvádí pojetí dramatické výchovy. Jde dle nich o proces respektující individualitu dítěte. Proces, který staví na zkušenostech dítěte, na jeho tvořivém potenciálu, schopnostech.

Principem dramatické výchovy je proces, v němž je dítě aktivním spoluvůrcem, partnerem, jež uplatňuje svou zkušenost a získává zkušenost novou. (tamtéž)

Principy

Na čem a jak vlastně funguje dramatická výchova?. Jde opět o správnost zvolené metody. Jde tedy o zachování následujících principů, které z dramatické výchovy dělají záživný předmět.

Valenta (2008) uvádí následující principy:

- Znakovost, symbolizace (vše ve hře, osoby, prostor atd. je symbol, znak).
- Fokus-ohnisko, tematizace (to, na co se ve hře zaměříme).
- Abstrakce (každá konkrétní věc, pohyb, předmět, může ve hře představovat zobecněnou lidskou zkušenost, například hraji otce, ale zároveň v této roli ukazují obecně postoj k ženám).

- Konkretizace (obecnou věc vyjádřím na konkrétní akci, například obecně vztah k ženám vyjádřím v roli otce při aktu, kdy se bude jemně chovat k matce).
- Napětí (jde o udržení aktivity, pozornosti diváka i hráčů).
- Kontrast (ukazování protikladů, hra je tím zajímavá).
- Překvapení (neočekávanost, nečekaný zvrat ve hře, lze řadit ke kontrastu).

Cíle

Úzce souvisí s metodou. Jde o očekávaný výsledek vyučovacího procesu v rámci dramatické výchovy. Cíle mohou být různorodé. Zde nacházíme velkou výhodu v užití metod dramatické výchovy. Ty nám totiž umožňují zacílit výuku od nácviku běžných situací v životě (například využití tlumočnicka znakového jazyka) až po fiktivní situace, kde jsme zaměřeni pouze na prožitek žáků (například, jak se cítím jako faraon a proč?).

Pokud mluvíme o předmětu dramatické výchovy, tak do značné míry jsou její cíle dány výstupy v rámci RVP. Pedagog pak pouze volí odpovídající metody a techniky tak, aby k oněm výstupům, chcete-li klíčovým kompetencím, došel. Takto se pracuje i v rámci průřezových témat.

Výhodou dramatické výchovy je, že její metody lze využít v rámci jiných předmětů tak, jak si to vyžadují výstupy v rámci daného předmětu. Pokud je například cílem v rámci českého jazyka naučit se dobrému přednesu, pak pedagog zvolí metodu z dramatické výchovy tak, aby daný žák mohl přednes protrénovat uvolněně.

Metody a techniky

Metody dramatické výchovy lze rozdělit různě. Je jich celá řada. Pokusím se tedy zde nabídnout toto dělení, dle Valenty.

Valenta (2008) uvádí obecně význam slova „metoda“ z řeckého *meta* a *odos*, tedy „cesta k...“. To mluví za vše. Dle něj jde také o způsob činnosti v průběhu, kterým se žáci obohacují o učivo. Naproti tomu *technika* je již *konkretizace metody*. Tedy přesný postup realizace metody.

Metody lze rozdělit na hru:

- jednotlivce
- ve dvojici
- ve skupince
- celé třídy
- spojené třídy (větší skupina)

Hlavní metodou dramatické výchovy je *Hra v roli*, mezi jejíž techniky Valenta (2008) řadí následující:

- Hra na já a můj názor (jak bych jednal, kdyby...)
- Hra v kabátě experta (já jako expert na...)
- Hra na já v reálné roli (jak bych jednal já, kdyby mne například oslovil dealer drog atp.)
- Hra na já v ne-možné roli (jak bych jednal jako prezident, atd.)
- Hra na jiné já (hraju svůj opak, jsem optimista a hraju pesimistu)

Mezi další techniky Valenta (2008) řadí následující:

- Simulace (hráč jedná za sebe ve hře, ale ve fiktivní - vymyšlené situaci)
- Alterace (hráč na sebe bere jinou roli, tedy já v herní roli, беру na sebe nějakou postavu, například jsem čert, atp.)
- Charakterizace (jde o hlubokou alteraci, kdy hráč jde hluboko do své charakteristiky psychické a vnitřního života, do nitra postavy)

Postup v dramatické výchově

Postupy v rámci výuky předmětu Dramatická výchova by měly být tak volené, aby studenty a žáky motivovaly k práci a zároveň, aby předmět plnil svůj stanovený cíl. Proto se doporučuje v rámci dramatického projektu, který může být zvládnut během jednoho vyučovacího celku, nebo projekt, který je koncipován jako roční práce v předmětu.

Celý postup by se měl držet následujícího schématu:

- Rozehřátí.
- Startovací bod (text, dopis, situace, slovo, akce učitele, vyprávění, předmět,...).
- Hledání tématu.
- Zaostřování na jev (focusing – cíl učitele).
- Plánování hry.
- Budování důvěry v drama (motivovat hráče hrát).
- Sbírání a vytváření informací.
- Vytváření atmosféry a charakteristik různých okolností.
- Posouvání děje.
- Vytváření napětí.
- Nastolení kontrastu.
- Vyvrcholení kontrastu, problému, eskalace.
- Analýza jevů, problému.
- Experimenty ve vztahu k formě, estetizace hry (vytváření kulis, masek,...).
- Zpomalení (učitel zpomalí hru, která se ubírá jinam, vrátí hráče k cíli).
- Řešení, rozuzlení.
- Závěr.
- Reflexe a hodnocení.

2.2 Rámcový vzdělávací program a koncept dramatické výchovy

V dnešní době si každý z nás může najít jakýkoliv Rámcový vzdělávací program (dále jen RVP) například na internetu, já zde uvedu Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (VÚP Praha, 2007), z nějž čerpám obsah dramatické výchovy.

Dramatická výchova jako předmět není ustanovena na všech základních školách pro sluchově postižené. Vedení školy vždy rozhodne, jestli předmět Dramatická výchova bude povinný nebo volitelný. V Hradci Králové na Základní škole pro sluchově postižené mají děti povinný předmět Dramatická výchova. Hodinové dotace jsou následující: 1. třída - 1 vyučovací hodina týdně, 2. - 4. třída - 2 vyučovací hodiny týdně a od 5. třídy do 10. třídy - 1 vyučovací hodina týdně.

V příloze č. 1 lze vidět, jak široce se RVP zaobírá výčtem různých dovedností psychosomatických, osobnostních a sociálních – tedy očekávanými výstupy a dále výčtem znalostí a dovedností. Valenta uvádí, že je zde však specifikum ve výuce v rámci dramatické výchovy, a to výklad v podobě *aktivit*, fiktivních *situací*. Toto je velké specifikum, které odlišuje předmět dramatické výchovy. Pedagog tedy pracuje s výstupem, jako s cílem dramatické výchovy a dle něho také volí metody a techniky a dle nich se zaobírá konkrétním tématem hry.

Co se týká konceptu dramatické výchovy, pak nám hodně napoví očekávané výstupy na jednotlivých stupních. Ty směřují výuku dramatické výchovy jasným směrem a to směrem, který si klade za cíl z jedinců vychovat samostatné osoby schopné empatie, schopné vyjadřovat svůj názor a umět si obhájit svou životní pozici. Osoby zároveň tělesně i emocionálně vyrovnané a schopné spolupráce s ostatními. Na jednotlivých výstupech základní školy si ukážeme, jak nepřímou i přímo do tohoto konceptu zapadají. Pro potřeby neslyšících je nutné trochu očekávané výstupy modifikovat, to v rámci tvorby školního vzdělávacího programu lze. Metodika to naštěstí umožňuje.

1. stupeň¹⁴

Očekávané výstupy - 1. období

Žák

- *zvládá základy správného tvoření dechu, hlasu, artikulace a správného držení těla; dokáže hlasem a pohybem vyjadřovat základní emoce a rozpoznávat je v chování druhých - zde bych u osob, jejichž mateřský jazyk je jazyk znakový, modifikoval „...dokáže vyjádřit ve znakovém jazyce základní emoce“,*
- *rozlišuje herní a reálnou situaci; přijímá pravidla hry; vstupuje do jednoduchých rolí a přirozeně v nich jedná - zde je vidět důraz kladený na empatii,*
- *zkoumá témata a konflikty na základě vlastního jednání,*

¹⁴ Originální text z RVP pro ZŠ je uveden kurzívou tak, aby byla zřetelná má doplnění.

- *spolupracuje ve skupině na tvorbě jevištní situace; prezentuje ji před spolužáky; sleduje prezentace ostatních – tento výstup podtrhuje schopnost spolupráce v kolektivu,*
- *reflektuje s pomocí učitele svůj zážitek z dramatického díla (divadelního, filmového, televizního, rozhlasového).*

Očekávané výstupy - 2. období

Žák

- *propojuje somatické dovednosti a kombinuje je za účelem vyjádření vnitřních stavů a emocí vlastních i určité postavy – práce s emocemi je velmi důležitá, děti a adolescenti obzvláště, tak získávají nástroj na jejich zpracování a nebojí se o nich hovořit,*
- *pracuje s pravidly hry a jejich variacemi; dokáže vstoupit do role a v herní situaci přirozeně a přesvědčivě jednat,*
- *rozpoznává témata a konflikty v situacích a příbězích; nahlíží na ně z pozic různých postav; zabývá se důsledky jednání postav – zde je podstatná práce s důsledky, děti si je mnohdy moc neuvědomují, a když už o nich ví, tak si je nepřipouští, proto je velmi podstatné o nich vědomě mluvit a pomoci jim tak předcházet mnohým nepříjemným situacím,*
- *pracuje ve skupině na vytvoření menšího inscenačního tvaru a využívá přitom různých výrazových prostředků,*
- *prezentuje inscenační tvar před spolužáky a na základě sebereflexe a reflexe spolužáků a učitele na něm dále pracuje, sleduje a hodnotí prezentace svých spolužáků – zde je velmi důležitá úloha učitele, musí žáky směřovat tak, aby byli schopni citlivě vyjadřovat svůj názor a zároveň, aby byli schopni názory a zpětnou vazbu ostatních přijmout a zpracovat, velmi to formuje jejich osobnost,*
- *reflektuje svůj zážitek z dramatického díla; rozlišuje na základě vlastních zkušeností základní divadelní druhy – zde se mohou projevit různé skryté motivy dítěte, je dobré s nimi hned pracovat, může se například projevit zkušenost s drogou, týrání v rodině a další jevy, které by se jinak projevit nemohly, děti se často do role vžijí na sto procent a zapomínají na realitu, každý pak do role promítne něco ze svého života a učitel to tak dává velkou*

šanci žáky poznat, ale zároveň jde o citlivou oblast dramatické výchovy, kdy s projeveným jevem musí umět pracovat.

2. stupeň

Očekávané výstupy

Žák

- *uplatňuje kultivovaný mluvený a pohybový projev, dodržuje základy hlasové hygieny a správného držení těla – zde bych opět modifikoval na „...kultivovaný projev v českém znakovém jazyce...“ to je totiž také podstatnou složkou dramatické výchovy u osob tímto jazykem komunikujících, je žádoucí, aby si již od malička vštěpovaly spisovné a kultivované vzorce komunikace,*
- *propojuje somatické dovednosti při verbálním a neverbálním vyjádření, na příkladech doloží souvislosti mezi prožitkem a jednáním u sebe i druhých – velmi podstatná práce s prožíváním a jednáním sebe a druhých. Jedině tak může dítě pochopit, proč „tak“ druhý jednal a může nahlédnout a pochopit také motivy svého jednání,*
- *rozvíjí, variuje a opakuje herní situace (samostatně, s partnerem, ve skupině), přijímá herní pravidla a tvořivě je rozvíjí – podpora kreativity a samostatnosti, dodržování pravidel,*
- *prozkoumává témata z více úhlů pohledu a pojmenovává hlavní téma a konflikt; uvědomuje si analogie mezi fiktivní situací a realitou,*
- *přistupuje k dramatické a inscenační tvorbě jako společnému tvůrčímu procesu, ve kterém přijímá a plní své úkoly, přijímá zodpovědnost za společnou tvorbu a prezentaci jejího výsledku,*
- *rozpozná ve vlastní dramatické práci i v dramatickém díle základní prvky dramatu; pozná základní divadelní druhy a dramatické žánry a jejich hlavní znaky; kriticky hodnotí dramatická díla i současnou mediální tvorbu.*

3. Tlumočení: český znakový jazyk – český jazyk

Tlumočnick je osoba, jež převádí komunikaci z jednoho jazykového kódu do druhého, neboli tlumočí mezi dvěma jazyky. V rámci mé práce hovořím o tlumočnickovi mezi jazykem českým, ať již v jeho mluvené nebo psané formě, a českým znakovým jazykem.

Kdykoliv se zmíním o tlumočnickovi, mám na mysli profesionálního tlumočnicka, což je osoba, která je v této profesi vzdělaná dle platných požadavků¹⁵, dále se v této profesi vzdělává a dodržuje etický kodex¹⁶ tlumočnicka znakového jazyka.

Neboli: „Tlumočnick znakového jazyka používá při tlumočení znakový jazyk, který je přirozeným jazykem s vlastní strukturou, gramatikou a pravidly a je primárním komunikačním prostředkem většiny osob s těžkou sluchovou vadou a neslyšících lidí.“ (www.cktzj.com)

Existují další typy tlumočení pro osoby se sluchovým postižením. Artikulační tlumočení a vizualizace mluvené češtiny. O nich více na www.cktzj.com.

Pro příklad uvádím etický kodex tlumočnicků České komory tlumočnicků znakového jazyka¹⁷:

„Etický kodex Komory“

Etický kodex (EK) České komory tlumočnicků znakového jazyka (dále jen Komory) určuje základní povinnosti a práva jejích tlumočnicků při výkonu tlumočnické profese a v souvislosti s ním.

Tento EK platí v situacích, které nejsou jinak regulovány zákony nebo předpisy.

Je vytvořen, aby byla naplněna práva všech klientů na plnohodnotnou komunikaci.

¹⁵ Tlumočnick by měl mít tedy ukončené středoškolské vzdělání. Vzdělávat se, nebo mít již hotové akreditované vzdělání v oblasti tlumočení a doloženou praxi v tlumočení. Rozsah stanoví zatím jen Zákon o sociálních službách a Zákon o znalcích a tlumočnicích.

Dnes je legislativně uzákoněno vzdělání tlumočnicka, u nás v České republice, pouze v rámci Zákona o sociálních službách. Toto není však dostačující. Například profese tlumočnicka ve vzdělávání není legislativně upravena vůbec a postavení tlumočnicka jako pracovníka školy, není legislativně ukotveno vůbec. V platových tabulkách pracovníků školy také není uveden tlumočnick českého znakového jazyka s platnými kompetencemi, tak jak jej známe. Způsobuje to pak nejednotnost a špatný přístup v rámci různých vzdělávacích institucí.

¹⁶ Seznam pravidel v rámci výkonu tlumočnické profese.

¹⁷ <http://www.cktzj.com/dokumenty>

Tlumočník se ve své profesi pohybuje v různých oblastech. V jeho práci je zahrnuto mnoho hledisek. Jak uvádí Šebková (2008) jde o hledisko délky zpracování tlumočené informace: tedy tlumočení simultánní a konsekutivní. *Simultánní*, je takové tlumočení, kdy překlad probíhá několik vteřin po originální promluvě mluvčího a je cílem přeložit všechny myšlenky tak, jak byly sděleny. *Konsekutivní* tlumočení oproti tomu znamená, že tlumočník nejdříve takzvaně „naposlouchá“ výpověď mluvčího a poté ji teprve přetlumočí. Přičemž čas mezi promluvou mluvčího a započítím tlumočení jeho promluvy je různý. Tlumočí se po větách, nebo dokonce až po skončení celé promluvy mluvčího.

Dále z hlediska počtu zúčastněných osob, pro které se tlumočí. Tlumočení *pro jednu osobu*, klienta, například u lékaře, nebo na úřadě. Tlumočení *pro malou skupinku*, například na výstavě nebo pro účastníky kurzu. A tlumočení *pro velkou skupinu lidí*, například pro diváky divadelního či koncertního představení.

A poslední hledisko, místo kde se tlumočí. Tedy například *u lékaře, u psychologa, u soudu, v divadle, na úřadě, při obřadních příležitostech a rodinných akcích a ve škole*.

Na poslední, tedy tlumočení ve škole, se podíváme v kapitole následující.

3.1 Tlumočník ve vzdělávání osob se sluchovým postižením

Tlumočník ve škole představuje značné překonání nejen komunikačních bariér, ale zároveň velkou prevencí sociokulturního handicapu, který může vzniknout vždy tam, kde se setkají dvě kultury a dva odlišné jazyky. Proto je jeho role podstatná.

Tlumočení ve škole má svá specifika, jak uvádí Šebková (2008) v tom, kde tlumočník stojí, co by měl ovládat, jak by měl být oblečen, jaká pravidla by měl dodržovat. Toto tlumočení má svá pozitiva a negativa.

Co se týká postavení tlumočníka, tak by měl vždy následovat mluvčího (toto platí obecně, při tlumočení vždy). Zde tedy pedagoga, nebo jinou osobu, jež má promluvu. Tlumočník, pokud tlumočí již na vyšším stupni nebo na střední škole, měl by znát slovní a znakovou zásobu daného oboru. Měl by úzce

spolupracovat s pedagogy a tvořit s nimi v ideálním případě jeden tým. Pokud tlumočí na nižším stupni, měl by dobře znát jazykové kompetence žáků, jimž právě tlumočí a měl by se umět přizpůsobit. Vždy by měl být oblečen tak, aby následoval mluvčího. Pokud je pedagog oblečen do obleku v rámci ceremoniální akce, pak i tlumočnický by měl být vhodně oblečen, neměl by přijít například ve sportovním oblečení. Šebková dále uvádí, že některé tlumočnické týmy mají oděv tak uzpůsoben, že jej žáci a studenti hned poznají. Něco jako tlumočnická uniforma. Pravidlem by však mělo být, že by tlumočnickův oděv neměl působit rušivě a měl by kontrastovat s barvou pokožky tlumočnicka. Tlumočnický by měl ve škole dodržovat etický kodex tlumočnicka školy¹⁸, který by měl být tlumočnickovi k dispozici. Obecně platí, že by neměl nikterak škodit ani pomáhat. Měl by zachovávat svou neutralitu. Například je nepřípustné, aby tlumočil tak, že by studentům z přetlumočeného dotazu byla patrna již odpověď, aniž to byl cíl pedagoga. Nebo naopak tlumočit tak, aby třeba i nevědomě studenty a žáky poškodil a ti byli kvůli jeho špatně odvedené práci hůře ohodnoceni.

Pozitivem tlumočení ve škole je stálost klientely a mluvčích, ale také do jisté míry stálost informací, které se tlumočí.

V České republice je negativem špatné legislativní ukotvení tlumočnicka v rámci vzdělávání (o tomto více v následující kapitole). S tím se pojí další negativní fakt,

a to je ohodnocení tlumočnickovy práce. V rámci tlumočení ve škole se nepočítá s přípravou na tlumočení, která není nikterak jednoduchá. Mám tím na mysli, že je tlumočnický placen jen za přímou tlumočnickou činnost, nikoliv za přípravu na ni. K povinnostem tlumočnicka patří dále zjistit náplň a cíl výuky. Musí číst mnohdy hodně textů, aby nashromáždil adekvátní slovní a znakovou zásobu. Musí se setkávat s mluvčími, zde s pedagogy a vyjasňovat si průběh výuky tak, aby nenarušil záměr pedagoga. Nevýhodou je také nesouměrnost v jeho využití. Někdy je přetížen a někdy naopak nevyužit, například když mají žáci samostatnou práci, nebo píše hodinový test. Naopak velmi náročné je tlumočení dvouhodinové intenzivní výuky,

¹⁸ Tento etický kodex školy se může v některých bodech lišit od jiného etického kodexu v komunitním tlumočení. Mnohdy si prostředí školy vyžaduje svá specifická pravidla vzhledem k tomu, kde se tlumočí a právě proto, že se tlumočí mnohdy dětem.

kdy nelze počítat s přestávkou pro tlumočníka. I na to by se však mělo myslet. Tlumočník by měl mít na tyto přestávky nárok i v rámci náročných dlouhých tlumočení jednotlivých vyučovacích celků.

3.2 Tlumočnická profese a pozice tlumočníka ČZJ v rámci legislativy České republiky

Postavení tlumočníka v rámci české legislativy není doposud jednotné. Tlumočník českého znakového jazyka nebyl uchopen ani v rámci určité oblasti, do které by měl spadat. Doposud se neví přesně, zda jde o službu sociální, nebo prostě a čistě o pracovní profesi, která se odehrává také v sociální oblasti.

Obecně se však lze odkázat na *Listinu základních práv a svobod*, jež je součástí Ústavy České republiky. Listina v článku 25 uvádí právo dítěte na vzdělání ve svém jazyce. Zde tedy v jazyce znakovém - ČZJ.

Dalším dokumentem s mezinárodní platností je *Úmluva o právech dítěte*, která taktéž v článku 23 a 28 předkládá právo dítěte na vzdělání a v článku 30, právo na používání vlastního jazyka.

V *Zákoně o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání* (č. 561/2004 Sb.) se přímo o tlumočnickovi znakového jazyka ve škole nedočteme a to ani ve vyhlášce č. 73/2005. Jediná zmínka, která na tlumočníka odkazuje, je v § 16 odst. 7: „*dětem, žákům a studentům neslyšícím a hluchoslepým se zajišťuje právo na bezplatné vzdělávání pomocí nebo prostřednictvím komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob podle jiného právního předpisu*“, *Zákon č. 155/1998 Sb. o znakové řeči* a o změně dalších zákonů, ve znění zákona č. 384/2008 Sb.

Zákon o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob (č. 384/2008 sb.). V § 7 je uvedeno: „*neslyšící a hluchoslepe osoby mají právo na vzdělávání s využitím komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob*“. Tyto komunikační systémy, ke kterým se řadí i český znakový jazyk jako způsob komunikace neslyšících osob, jsou v zákoně popsány podrobně. V § 8 se píše,

že neslyšící mají právo na tlumočnické služby „*při návštěvě lékaře, vyřizování úředních záležitostí a při zajišťování dalších nezbytných potřeb*“.

V § 8 se také můžeme dočíst, že neslyšícím žákům na středních, vyšších odborných nebo vysokých školách, *by měly být tlumočnické služby poskytovány bezplatně* za určitých podmínek, které stanovuje zákon (jaké podmínky to jsou a jaký zákon tak stanovuje?). Konkrétně o tlumočnickovi ve vzdělávání se zde bohužel nedočteme.

Dále se o tlumočnických službách dočteme v *Zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách*. Lze odkázat také na *Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících*.

Tento zákon upravuje postavení soudních znalců a soudních tlumočnicků, podmínky pro výkon znalecké a tlumočnické činnosti a vedení seznamů soudních znalců a soudních tlumočnicků.

Z tohoto výběru vidíme, že česká legislativa vykazuje značné nedostatky týkající se explicitního stanovení pozice tlumočnicka nejen ve vzdělávání. Tlumočníci tak doposud nemají v legislativě oporu a tudíž není jejich pozice jasně stanovena. Doposud není ani ukotvena v platových tabulkách, platných pro školní profese.

3.3 „Tlumočnick očima neslyšícího dítěte“

„Tlumočnick očima neslyšícího dítěte“ je projektem organizace České komory tlumočnicků znakového jazyka, o. s. Projekt je financovaný Evropským sociálním fondem v ČR a Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy v ČR v rámci Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost. Cílem projektu je seznámit neslyšící žáky všech mimopražských škol pro neslyšící, s odlišnostmi slyšící i neslyšící populace s informacemi o tlumočnických službách, které jsou důležité pro jejich život ve slyšící společnosti. Slyšící žáky projekt seznámí s jinakostí světa Neslyšících, dá jim příležitost více poznat potřeby neslyšících a naučí je vycházet s nimi bezproblémově v každodenních situacích. Díky aktivitám budou neslyšící děti pozitivně vedeny k životu ve slyšící společnosti a slyšící děti naopak k respektu k minoritní skupině neslyšících. S workshopy navštívil tým celkem 20 ZŠ běžného typu. Kromě aktivit nabídl ZŠ, SPC i pedagogům a žákům netradiční pomůcky k tématu „Neslyšící a tlumočení“: CD-ROM, slovník znakového jazyka pro oblast vzdělávání a tlumočené divadelní představení. Celý projekt bude zakončen konferencí, která shrne výsledky a výstupy projektu.

Já sám jsem se mohl účastnit nejen jako pedagog, ale i jako přímý účastník mnoha aktivit v rámci tohoto projektu. Mohl jsem slyšet mnoho vyprávění od našich studentů. Mohu říci, že projekt je velmi kvalitním oživením života v jakékoliv škole. Předkládá přívětivou formou zajímavé zkušenosti nejen žákům a studentům, ale také pedagogům a jiným zaměstnancům školy.

Nejen tento projekt byl pro mne velkou inspirací pro závěrečnou práci, ale obecně pro práci jako takovou. Už předtím jsem se snažil v rámci dramatické výchovy studentům a žákům předkládat své zkušenosti, které mi pomáhají v běžném životě ve většinové slyšící společnosti. Projekt mne navedl na myšlenku využít dramatické výchovy cíleně k sestavení workshopu, jemuž se věnuji v praktické části.

4. Praktická část

Celá praktická část je zacílena na vytvoření workshopu s využitím metod dramatické výchovy. Cílem je nacvičit využívání služeb tlumočnicka českého znakového jazyka v běžných životních situacích. Účastníky workshopu jsou žáci se sluchovou vadou.

V rámci praktické části se pokusím dokázat účelnost takto sestaveného workshopu vyhodnocením ankety, která bude realizována ve dvou fázích. Před započítím samotného workshopu a po jeho realizaci. V průběhu workshopu budou využity dramatické metody, nejen k osvojení teoretických informací obsažených například v Etickém kodexu tlumočnicků, ale zároveň k osvojení zkušeností praktických. Žáci budou při workshopu využívat tlumočnicka a tím si sami ověří, jak jsou ve spolupráci s ním zdatní.

4.1 Příprava lekcí dramatické výchovy se zaměřením na nácvik využití tlumočnické služby

V rámci přípravy bylo nutné stanovení dobrých metod dramatické výchovy a výběr vhodných technik. V rámci přípravy šlo o sestavení prezentace, jež byla předložena v první tzv. „pouze vysvětlovací“ fázi workshopu. Taktéž bylo nutné v této fázi sestavit anketu a promyslet její vyhodnocení. A dále promyslet a sestavit postup v rámci druhé fáze workshopu, tedy samotné hry v rolích.

Jako hlavní metoda byla metoda hraní v roli a metoda výkladu, vysvětlování s názornou prezentací problematiky, doprovázenou nákresem na tabuli.

Techniky, které byly při workshopu využity, byly hlavně: improvizace, konkretizace a abstrakce.

4.2 Sběr informací a sestavení lekcí

Primárně byly informace sbírány z již zmíněného projektu TOND České komory tlumočnicků znakového jazyka. Dále z níže odkazované literatury a z mé pedagogické praxe samotné. Také mi byl velkým zdrojem informací samotný výsledek anketních šetření.

Workshop byl sestaven tak, že se jeho realizace odehrála ve dvou, hned na sebe navazujících, částech. Přičemž před a po, byla realizována anketa s totožnými otázkami tak, abych mohl porovnat účinnost workshopu. Tedy zda informace mnou předložené, metody dramatické výchovy, byly žáky zpracovány a jak.

4.3 Popis skupiny žáků

Jako cílovou skupinu jsem zvolil žáky 2. stupně základní školy v počtu 10, ve věku od 12 do 16 let. Tito žáci nemají většinou mnoho zkušeností s využíváním tlumočnicka českého znakového jazyka, proto byla tato skupina vhodná pro ověření efektivity workshopu v rámci mé diplomové práce.

4.4 Realizace workshopu

Workshop byl realizován na škole na SŠ, ZŠ a MŠ, Hradec Králové pro sluchově postižené a to ve dvou částech. Každá z těchto částí měla 45min. První rozdání a vyplnění anketních lístků proběhlo týden před samotnou realizací workshopu a druhé vyplnění ankety se realizovalo bezprostředně po workshopu.

Realizace workshopu s anketou - etapy:

- Předložení ankety bez jakéhokoliv výkladu a předání informací. Anketa byla žákům prezentována v českém znakovém jazyce tak, abych se vyhnul případnému nepochopení otázek v českém jazyce. Anketa byla předložena týden před realizací workshopu.
- 1. část: „vysvětlování bez užití dramatizace“. V této části jsem vedl spíše monolog. Vysvětlil jsem, kdo je to tlumočník, kdo je tlumočník českého znakového jazyka, co dělá, jak tlumočení probíhá, jaká je logistika tlumočení – zde jsem hovořil konkrétně o tom, kde a jak by měl tlumočník stát (u lékaře; na úřadě; na poště, kde je přepážka; ve škole; pozice neslyšícího tlumočnicka). Dále jsem hovořil o neslyšícím tlumočnickovi. A na závěr teorie jsem vysvětlil funkci etického kodexu tlumočnicků.
- 2. část: „dramatizace“. V této části jsem nejprve já sám předvedl, jak práce tlumočnicka vypadat nemá. Přičemž jsem využíval dramatické hry s cílem zdůraznit chyby ve spolupráci s tlumočnickem. Postupoval jsem podle předem

připraveného scénáře. Poté jsem zapojil žáky. Po rozdělení rolí, měli za úkol sehrát jak práce tlumočnicka vypadat má, a co je v jeho práci žádoucí. Tedy co dělá, nedělá, kde stojí, kdy tlumočí, jak tlumočí. Využil jsem při tom techniku hraní rolí s nutnou improvizací a dramatizací reálných situací.

- Poté následovalo opět rozdání anketních lístků, kdy jsem byl stejně nápomocen s překladem otázek a odpovědí jako při 1. odpovídání.

V průběhu mne překvapilo, že žáci opravdu mnohdy neměli představu o tom, jak tlumočnick pracuje. Nebo byla představa mylná. Proto jsem se již ve fázi dramatizace rozhodl, že žákům zprostředkují ještě jednu praktickou zkušenost. Dle mého názoru velmi podstatnou. Naplánoval jsem proto praxi s tlumočnickem v lékárně, obchodě a na poště. Vše jsem domluvil předem tak, aby v těchto uvedených místech na naši návštěvu byli připraveni. Každému žákovi jsem dal úkol, který musel splnit s využitím tlumočnicka.

Úkoly byly následující:

1. Lékárna

- a. Objednej si prášek na bolest hlavy, ale pozor. Nesmí to být prášek, který dráždí žaludek, protože máš s žaludkem problémy.
- b. Zeptej se na čaj proti kašli, ale musí to být čaj, který mohou pít i malá miminka, protože ho bude pít i tvoje malá sestřička. A musí být v sáčcích, ne sypaný.
- c. Objednej si nějaké vitamíny na podporu imunity, ale ne vitamín C, protože máš na něj alergii a nesmíš ani citróny ani pomeranče. A vitamín musí být rozpustný ve vodě.

2. Trafika

- a. Zeptej se, zda mají známky na dopisy, ale potřebuješ je na dopis do zahraničí do USA, tak se domluv zda paní neví, jaké tam platí a kolik jich potřebuješ.
- b. Potřebuješ časopis, ale takový, který obsahuje informace o ekonomice a politice, a pak také časopis pro děti, nějaký komiks.

- c. Zeptej se, zda objednávají časopis Gong pro neslyšící. Pokud ano, tak jaké číslo mají a zda jej budou dále objednávat. Pokud ne, tak jim to doporuč, protože je blízko škola pro neslyšící a mohli by ho objednávat.

3. Pošta

- a. Zeptej se, jak se vyplňuje složenka na vysokou školu, jaká složenka to je.
- b. Zeptej se, jak se posílá balík. A kolik se za to platí a jak dlouho trvá, než se odešle.
- c. Zeptej se, jak se posílá doporučený dopis a co musíš vyplnit.

4.5 Evaluace praktické části

V rámci příprav jsem zjistil, že žákům při vyložení tématu vyhovuje více dramatizace. Což jsem předpokládal ze své zkušenosti. Nicméně výklad předem nebyl až tak dlouhý, byl sestaven tak, aby nebyl přehlcen informacemi a doprovázel jsem jej nákresy na tabuli.

Z výsledků ankety je patrné, že žákům dramatizace velmi pomáhá v zafixování si nové látky právě tím, že si dané téma mohou prožít.

Potíž žákům dělalo představit si, jak vůbec práce tlumočnicka má správně vypadat. Ani po přečtení a vyložení etického kodexu pro tlumočníky, jim nebyla všechna pravidla tak jasná, aby se jich mohli domáhat a v praxi je vyžadovat a sami uplatňovat. Až samotná dramatizace a tím vlastní prožití situací, jim pomohlo „uchopit“ pro ně tak abstraktní témata. Díky tomuto postupu vznikl i vedlejší produkt mé práce. Žáci si ujasňovali pojmy, jako například: svědomí, etika, morálka, mlčenlivost a další.

Praktickou zkušenost s tlumočnickem jsem vědomě zařadil až po kontrolní 2. anketě tak, abych věděl, jaký bude mít samotná dramatizace efekt. Po praktické zkušenosti s tlumočnickem jsem měl od žáků zpětnou vazbu. Někteří měli tuto zkušenost poprvé, někteří mi potvrdili, že tlumočnick, se kterým byli minule, pracoval jinak. Radil jim,

jak co mají udělat. Dle mých odhadů se většinou nejednalo o tlumočníka, ale o rodinného příslušníka, což jsem žákům také objasnil. Nyní mají představu o tom, co mají od tlumočníka očekávat.

4.6 Vyhodnocení ankety

Anketa obsahuje celkem 9 uzavřených otázek s jednou možností doplnění vlastní zkušenosti.

Vyhodnocení je znázorněno v následujících tabulkách s vyjádřením ke každé otázce pod příslušnou tabulkou. Přičemž v každé tabulce je znázorněno, jak žáci odpovídali před workshopem a po workshopu – vždy uvedeno ve sloupci „před“, „po“. Procentuelní výpočet byl proveden ze 100% počtu respondentů. 100% respondentů je tedy 10 osob.

Tabulka č. 1: Co dělá tlumočník českého znakového jazyka.

Práce tlumočníka	před %	po %
Tlumočení z aj. do čj.*	0	0
Tlumočení z/do čj. a do/z čzj.**	100	100
Psaní knih o čzj.	0	0

*aj. = anglický jazyk, čj. = český jazyk

**čzj. = český znakový jazyk

Z tabulky je patrné, že měl každý správné povědomí o činnosti tlumočníka před i po workshopu.

Tabulka č. 2: Služby poskytované tlumočnickem českého znakového jazyka.

Komu jsou služby poskytovány	před %	po %
Osobám se sluchovým postižením a slyšícím	70	100
Osobám se zrakovým postižením	0	0
Osobám se sluchovým a zrakovým postižením	30	0

Zajímavé je, že žáci uvedli 30% odpovědí tlumočení pro osoby se sluchovou vadou a osoby se zrakovou vadou. Je zde otázka zda neměli na mysli tlumočnicka pro hluchoslepé. Nicméně při mém překladu ankety jsem zdůrazňoval, že jde o tlumočnicka českého znakového jazyka a taktéž jsem v průběhu workshopu předal informaci o způsobu tlumočení pro osoby hluchoslepé. Předpokládám, že proto se již odpovědi po workshopu změnilly na 100%.

Tabulka č. 3: Tlumočnickova pomoc klientovi.

Radí klientům	před %	po %
Ano	50	0
Ne	50	100

Tabulka č. 3 exemplárně ukazuje častou mýlku osob využívajících tlumočnicka. Často právě děti si myslí, že je tlumočnick zároveň rádce. Pomáhá s vyplňováním dotazníků, radí jak se rozhodnout, kam jít, co vyřídít apod. Proto jsem se na tuto oblast při workshopu hodně zaměřil. Mým cílem je v žácích vychovávat zodpovědnost za svá rozhodnutí.

Tabulka č. 4: Znalost etického kodexu.

Znám	před %	po %
Ano	60	100
Ne	40	0

Překvapilo mne, že etický kodex neznají všichni žáci. U nás ve škole v Hradci Králové se o etickém kodexu hodně mluví. Děti jej malují. Mají jej ve třídách a učí se o jeho obsahu tak, aby jim byl nápomocen právě při využívání služeb tlumočnicka a taktéž při domáhání se svých práv, ale zároveň dodržování svých povinností (například dodat tlumočnickovi materiál předem tak, aby se mohl na tlumočení připravit – při referátu, přednášce, prezentaci, besídce aj).

Tabulka č. 5: Tlumočnický kodex a znalost jeho obsahu.

Etika tlumočení obsahuje	před %	po %
Tlumočnick nosí pestré oblečení	20	0
Dodržování mlčenlivosti	70	100
Tlumočnick překládá	80	100
Tlumočnick nemá povinnost se na tlumočení řádně a včas připravit	30	0

Tlumočník nemá právo odmítnout, když má jinou práci a nemůže tlumočit	40	0
Tlumočník se musí vzdělávat	60	100

Zde jsem zjistil, že odpovědi zcela korespondují se zkušeností žáků. Při workshopu jsem se na tuto oblast také zaměřil a vyjasnili jsme si s žáky, jak lze jednotlivé body kodexu interpretovat.

Tabulka č. 6: Dodržování etického kodexu tlumočnickem.

Je důležité	před %	po %
Ano	80	100
Ne	20	0

Při workshopu jsem zjistil, že odpovědi, při nichž se žáci domnívají, že tlumočnick nemusí kodex dodržovat, korespondují s jejich neznalostí obsahu tohoto dokumentu.

Tabulka č. 7: Využití služeb tlumočnicka českého znakového jazyka.

Tlumočnick pro mne tlumočil	před %	po %
Ano	90	100
Ne	10	0

Zajímavé je, že před workshopem uvádí jen 90% žáků, že tlumočnicka využívá, přičemž se s ním každý den setkávají ve škole v Hradci Králové. Ne každý si tento fakt uvědomil. Tlumočnicka již přijímají automaticky. Vysvětlil jsem jim proto také

fakt, že to automatické není. I když ve vzdělávání na tlumočnicka právo mají. Divili se, že ne každá škola tlumočnicka zaměstnává.

Tabulka č. 8: Konkretizace služby tlumočnicka a její využití klientem.

Místo tlumočení	před %	po %
U doktora	22	30
Ve škole	56	100
Na policii	11	11
Jiné – úřad, pošta	67	100

Tabulka č. 8 doplňuje tabulku č. 7. Konkrétně uvádí, kde se s tlumočnickem setkali. Opět neuvádí všichni, že ve škole. Zajímavé je, že s týdenním odstupem stoupl procento využití tlumočnicka u lékaře, a v jiných situacích stoupl dokonce o 20%, což znamená, že během týdne, tlumočnicka navíc v jiné nové situaci využilo celkem 30%.

Tabulka č. 9: Zkušenost se službou tlumočnicka.

Spokojený/á	před %	po %
Ano	100	100
Ne	0	0

Zde jsou odpovědi jednoznačné. I před tím, než byl zákům znám obsah etického kodexu, byli s prací tlumočnicka spokojeni. I přesto, že sami uvedli, že tlumočnicki, s nimiž se setkali, ne vždy etický kodex dodržovali. Nicméně toto nedodržení nebylo

tak zásadní, aby ovlivnilo jejich spokojenost. Navíc na počátku někteří uvedli, že tlumočnický kodex dodržovat nemusí.

ZÁVĚR

Velkým přínosem tohoto workshopu a zároveň této práce sledávám v samotném vypracování tématu ve dvou formách, textová a dramatická. Tím možnost porovnání dvou různých přístupů ve výuce jakéhokoliv tématu. Nikoliv jen tématu „využití tlumočnicka českého znakového jazyka“. Doporučuji využití dramatizace a metod dramatické výchovy využívat ve výuce s dětmi, žáky a studenty se sluchovou vadou v maximální možné míře. Pro dramatizaci je vždy výhodné si představit, kde žáci dané téma mohou využít v praxi a tyto situace ve výuce využívat.

Díky práci jsem si opět uvědomil, jak důležitý je český znakový jazyk a bilingvální výuka. Zároveň, jak nutná je kvalitní výuka českého jazyka ověřenými metodami, které respektují fakt, že český jazyk je pro Neslyšící, jazyk cizí.

Použité informační zdroje

HEFTY, M. *Využitie dramatických hier pri výučbe slovenského posunkového jazyka*, Diplomová práca. Brno: Janáčkova akademie múzických umění, 2010.

HORÁKOVÁ, R. *Úvod do surdopedie*. In PIPEKOVÁ, J. (ed.) *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-120-0

KOMORNÁ, M. *Systém vzdělávání osob se sluchovým postižením v ČR a specifika vzdělávacích metod při výuce*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87153-18-1

KRONUSOVÁ, M. *Možnosti poskytování tlumočnických služeb pro neslyšící*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87153-12-9

MACUROVÁ, A. *Poznáváme český znakový jazyk I*. Speciální pedagogika. Speciální pedagogika, roč. 11, 2011. ISBN 1802-7962

MACHKOVÁ, E. *Metodika dramatické výchovy. Zásobník dramatických her a improvizací*. Praha: Artama, 1992. ISBN 80-7068-041-5

MARUŠÁK, R., KRÁLOVÁ, O., RODRIGUEZOVÁ, V. *Dramatická výchova v kurikulu současné školy: využití metod a technik*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-472-4

NOVÁK, A. *Protetická péče o sluchově postižené*. Praha, 2004. ISBN 80-239-3962-9

PEŠOUTOVÁ, I. *Tlumočnická profese a neslyšící děti*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87153-01-3

POTMĚŠIL, M. *Čtení k surdopedii*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. ISBN 80-7168-917-3

Rámcový vzdělávací program – Výzkumný ústav pedagogický, zdroj: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf

SERVUSOVÁ, J. *Kontrastivní lingvistika – český jazyk x český znakový jazyk*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978–80–87153–30-3

SLÁNSKÁ BÍMOVÁ, P., OKROUHLÍKOVÁ, L. *Rysy přirozených jazyků. Český znakový jazyk jako přirozený jazyk. Lexikografie. Slovníky českého znakového jazyka*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87153-91-8

ŠEBKOVÁ, H. *Úvod do tlumočnické profese a vzdělávací systému tlumočnicků v ČR a v zahraničí*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978–80–87153–02-0

Svět sluchového postižení: Desatero komunikace s osobami se sluchovým postižením – Žirafoviny do každé rodiny, zdroj: <http://www.zirafoviny.cz/modules/news/article.php?storyid=152>

TORÁČOVÁ, V. *Tlumočení pro neslyšící a související legislativa*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978–80–87153-32-1

VALENTA, J. *Metody a techniky dramatické výchovy*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1865-1

ZÁHUMENSKÁ, J. DINGOVÁ, N. HORÁKOVÁ, R. *Specifika tlumočení ve vzdělávání*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978–80–87153–56–7

Listina základních lidských práv a svobod.

Úmluva o právech dítěte.

Vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných.

Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících.

Zákon č. 155/1998 Sb., o znakové řeči a o změně dalších zákonů, ve znění zákona č. 384/2008 Sb.

Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

www.asnep.cz

www.cktj.cz

www.ruce.cz

www.tond.cz

Seznam ilustrací

Obrázek č. 1: Audiogram člověka se zdravým sluchem.

Obrázek č. 2: Audiogram člověka se sluchovou ztrátou vlivem pokročilého věku.

Obrázek č. 3: Audiogram – převodní nedoslýchavost.

Obrázek č. 4: Audiogram – percepční nedoslýchavost.

Obrázek č. 5: Audiogram – smíšená nedoslýchavost.

Obrázek č. 6: Znakovací prostor.

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Co dělá tlumočnick českého znakového jazyka.

Tabulka č. 2: Služby poskytované tlumočnickem českého znakového jazyka.

Tabulka č. 3: Tlumočnickova pomoc klientovi.

Tabulka č. 4: Znalost etického kodexu.

Tabulka č. 5: Tlumočnický kodex a znalost jeho obsahu.

Tabulka č. 6: Dodržování etického kodexu tlumočnickem.

Tabulka č. 7: Využití služeb tlumočnicka českého znakového jazyka.

Tabulka č. 8: Konkretizace služby tlumočnicka a její využití klientem.

Tabulka č. 9: Zkušenost se službou tlumočnicka.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Rámcový vzdělávací program – obsah dramatické výchovy.

Příloha č. 2: Etický kodex České komory tlumočnicků znakového jazyka.

Příloha č. 3: Anketní lístek.

Příloha č. 4: Fotografie z workshopu.

Přílohy

Příloha č. 1: Rámcový vzdělávací program – obsah dramatické výchovy.

1. stupeň

Očekávané výstupy - 1. období

Žák:

- zvládá základy správného tvoření dechu, hlasu, artikulace a správného držení těla; dokáže hlasem a pohybem vyjadřovat základní emoce a rozpoznávat je v chování druhých,
- rozlišuje herní a reálnou situaci; přijímá pravidla hry; vstupuje do jednoduchých rolí a přirozeně v nich jedná,
- zkoumá témata a konflikty na základě vlastního jednání,
- spolupracuje ve skupině na tvorbě jevištní situace; prezentuje ji před spolužáky; sleduje prezentace ostatních,
- reflektuje s pomocí učitele svůj zážitek z dramatického díla (divadelního, filmového, televizního, rozhlasového).

Očekávané výstupy - 2. období

Žák:

- propojuje somatické dovednosti a kombinuje je za účelem vyjádření vnitřních stavů a emocí vlastních i určité postavy,
- pracuje s pravidly hry a jejich variacemi; dokáže vstoupit do role a v herní situaci přirozeně a přesvědčivě jednat,
- rozpoznává témata a konflikty v situacích a příbězích; nahlíží na ně z pozic různých postav; zabývá se důsledky jednání postav,
- pracuje ve skupině na vytvoření menšího inscenačního tvaru a využívá přitom různých výrazových prostředků,
- prezentuje inscenační tvar před spolužáky a na základě sebereflexe a reflexe spolužáků a učitele na něm dále pracuje, sleduje a hodnotí prezentace svých spolužáků,
- reflektuje svůj zážitek z dramatického díla; rozlišuje na základě vlastních zkušeností základní divadelní druh.

ZÁKLADNÍ PŘEDPOKLADY DRAMATICKÉHO JEDNÁNÍ

- psychosomatické dovednosti - práce s dechem, správné tvoření hlasu, držení těla, verbální a neverbální komunikace,
- herní dovednost - vstup do role, jevištní postava,
- sociálně komunikační dovednosti - spolupráce, komunikace v běžných životních situacích, v herních situacích a v situacích skupinové inscenační tvorby, prezentace, reflexe a hodnocení.

PROCES DRAMATICKÉ A INSCENAČNÍ TVORBY

- náměty a témata v dramatických situacích - jejich nalézání a vyjadřování,
- typová postava - směřování k její hlubší charakteristice; činoherní i loutkářské prostředky,
- dramatická situace, příběh - řazení situací v časové následnosti,
- inscenační prostředky a postupy - jevištní tvar na základě improvizované situace a minipříběhu; přednes,
- komunikace s divákem - prezentace, sebereflexe.

RECEPCE A REFLEXE DRAMATICKÉHO UMĚNÍ

- základní stavební prvky dramatu - situace, postava, konflikt,
- současná dramatická umění a média - divadelní, filmová, televizní, rozhlasová a multimediální tvorba,
- základní divadelní druhy - činohra, zpěvohra, loutkové divadlo, pohybové a taneční divadlo.

2. stupeň

Očekávané výstupy

Žák:

- uplatňuje kultivovaný mluvený a pohybový projev, dodržuje základy hlasové hygieny a správného držení těla,
- propojuje somatické dovednosti při verbálním a neverbálním vyjádření, na příkladech doloží souvislosti mezi prožitkem a jednáním u sebe i druhých,
- rozvíjí, variuje a opakuje herní situace (samostatně, s partnerem, ve skupině), přijímá herní pravidla a tvořivě je rozvíjí,
- prozkoumává témata z více úhlů pohledu a pojmenovává hlavní téma a konflikt; uvědomuje si analogie mezi fiktivní situací a realitou,
- přistupuje k dramatické a inscenační tvorbě jako společnému tvůrčímu procesu, ve kterém přijímá a plní své úkoly, přijímá zodpovědnost za společnou tvorbu a prezentaci jejího výsledku,
- rozpozná ve vlastní dramatické práci i v dramatickém díle základní prvky dramatu; pozná základní divadelní druhy a dramatické žánry a jejich hlavní znaky; kriticky hodnotí dramatická díla i současnou mediální tvorbu.

Učivo

ZÁKLADNÍ PŘEDPOKLADY DRAMATICKÉHO JEDNÁNÍ

- psychosomatické dovednosti - práce s dechem, správné tvoření hlasu, držení těla, verbální a neverbální komunikace,
- herní dovednost - vstup do role, jevištní postava; strukturace herní a jevištní situace,
- sociálně komunikační dovednosti - komunikace v běžných životních situacích, v herních situacích a v situacích skupinové inscenační tvorby, prezentace, reflexe a hodnocení, spolupráce, organizace tvůrčí skupinové práce.

PROCES DRAMATICKÉ A INSCENAČNÍ TVORBY

- náměty a témata v dramatických situacích - jejich nalézání a vyjadřování,
- práce na postavě - charakter, motivace, vztahy,

- konflikt jako základ dramatické situace - řešení konfliktu jednání postav,
- dramatická situace, příběh - řazení situací v časové a příčinné následnosti, dramaturgie literární předlohy,
- inscenační tvorba - dramaturgie, režie, herecká práce, scénografie, scénická hudba a zvuk,
- komunikace s divákem - prezentace, sebereflexe.

RECEPCE A REFLEXE DRAMATICKÉHO UMĚNÍ

- základní stavební prvky dramatu - situace, postava, konflikt, téma, vrchol, gradace,
- základní dramatické žánry - komedie, tragedie, drama,
- základní divadelní druhy - činohra, loutkové divadlo, opera, opereta, muzikál, balet, pantomima,
- současná dramatická umění a média - divadelní, filmová, televizní, rozhlasová a multimediální tvorba,
- vybrané etapy a typy světového a českého divadla, výrazné osobnosti české a světové dramatické tvorby.

Příloha č. 2: Etický kodex České komory tlumočnicků znakového jazyka.

Komora stanovila tyto základní principy etického chování:

1. Tlumočnick je osoba, která v rámci své profese převádí za úplatu smysl sdělení z výchozího jazyka do jazyka cílového. Je prostředníkem mezi dvěma osobami, které by se bez něj nedorozuměly. Tlumočnick se nesnaží být aktivním účastníkem komunikace.
2. Tlumočnick přijímá zásadně jen takové závazky, které odpovídají jeho schopnostem a kvalifikaci. Tlumočnick je povinen se na tlumočení řádně a včas připravit. Nese plnou zodpovědnost za kvalitu své práce.
3. Tlumočnick přizpůsobuje své chování a oděv situaci, v jejímž rámci tlumočí.
4. Tlumočnick je vázán mlčenlivostí, která se týká všeho, co se dozví během tlumočení a přípravy na ně, včetně identity svých klientů.
5. Tlumočnick nezaujímá k tlumočené situaci ani ke klientům osobní postoje a nehodnotí je.
6. Tlumočnick neodmítne klienta pro jeho národnost, rasu, pohlaví, věk, náboženské vyznání, politickou příslušnost, sociální postavení, sexuální orientaci, rozumovou úroveň, pověst a smýšlení.
7. Tlumočnick má právo odmítnout výkon své profese z důvodu pro něj nevhodných pracovních podmínek nebo v případě, že by nedokázal být neutrální vůči tlumočenému sdělení, a mohl tak poškodit některou ze zúčastněných osob včetně sebe.
8. Tlumočnick má právo odmítnout výkon své profese v případech, že má podezření na aktivity, které jsou v konfliktu se zákonem nebo porušují lidská práva.
9. Tlumočnick sleduje vývoj své profese u nás i ve světě, vzdělává se a soustavně zvyšuje svou profesionální úroveň.
10. Tlumočnick spolupracuje s ostatními kolegy při prosazování a obhajobě společných profesních zájmů.
11. Tlumočnick dbá na to, aby nepoškodil svým jednáním dobré jméno svého kolegy, Komory nebo tlumočnické profese.
12. Tlumočnick zná Etický kodex Komory a dodržuje ho. Porušení pravidel Etického kodexu může vést až k vyloučení tlumočnicka z Komory, a to na základě rozhodnutí Komise pro Etický kodex

Příloha č. 3: Anketní lístek.

Anketa

1) Co dělá tlumočnick českého znakového jazyka?

- a) tlumočí z anglického jazyka do českého jazyka
- b) překládá a tlumočí z/do českého jazyka do/z českého znakového jazyka
- c) píše knihy o českém znakovém jazyce

2) Komu tlumočníci českého znakového jazyka poskytují své služby?

- a) osobám se sluchovým postižením a slyšícím
- b) osobám se zrakovým postižením
- c) osobám se sluchovým a zrakovým postižením

3) Tlumočnick českého znakového jazyka pomáhá a radí osobám se sluchovým postižením. Je to správné tvrzení?

- a) ano
- b) ne

4) Znáš etický kodex tlumočnicka českého znakového jazyka?

- a) ano
- b) ne

5) Které z následujících tvrzení patří do etického kodexu tlumočnicků českého znakového jazyka?

- a) tlumočnick nosí pestré oblečení
- b) tlumočnick dodržuje mlčenlivost
- c) tlumočnick překládá
- d) tlumočnick není povinen se na tlumočení řádně a včas připravit

- e) tlumočník nemá právo odmítnout klienta, když má jinou práci a nemůže tlumočit
- f) tlumočník se musí vzdělávat

6) Je důležité, aby tlumočník českého znakového jazyka dodržoval etický kodex tlumočnicků českého znakového jazyka?

- a) ano
- b) ne

7) Už jsi využil/a služeb tlumočnicka českého znakového jazyka?

- a) ano
- b) ne

8) Pokud jsi se setkal/a s tlumočnickem českého znakového jazyka, kde jsi se s ním setkal/a?

- a) u doktora
- b) ve škole
- c) na policii
- d) jiné, prosím napište:

9) Byl/a jsi spokojený/á s tím, jak tlumočník českého znakového jazyka tlumočil?

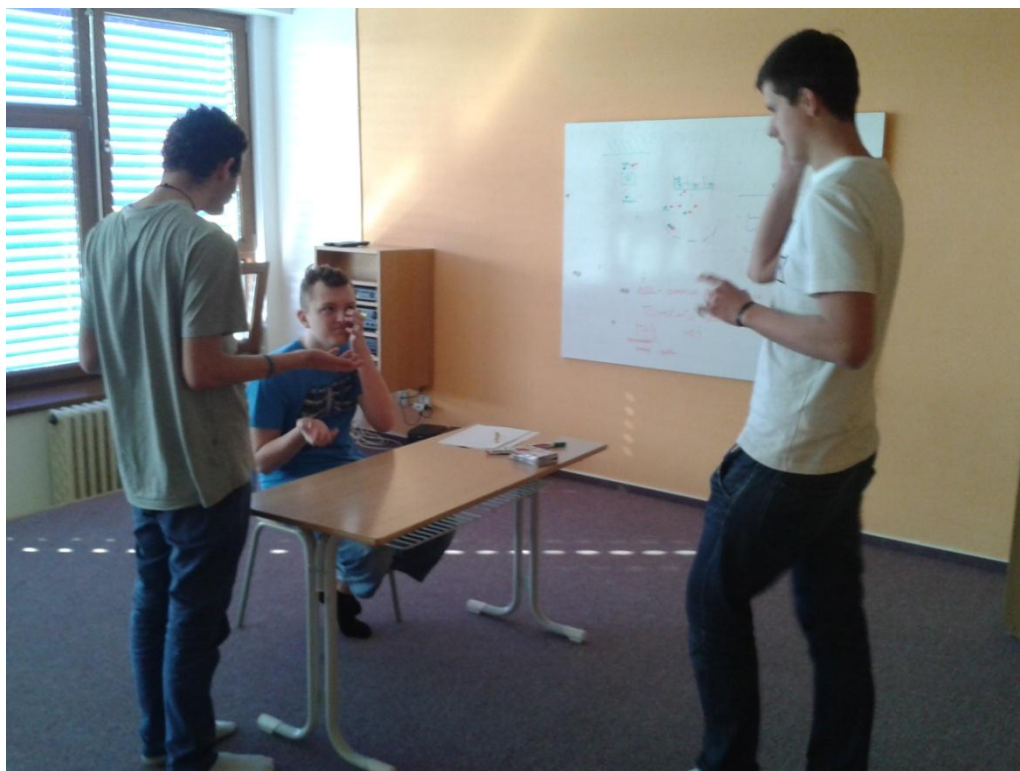
- a) ano
- b) ne

Příloha č. 4: Fotografie z workshopu.

„Vyplňování anketního lístku“

„Workshop v dramatickém výchově“

„Praktický nácvik využití tlumočnické služby“

